

Bild 1. Klockstapelns innan åtgärd 25 mars 2015.

Bild 2. Grävmaskinen.

Rapport

Timmerarbeten på klockstapel i Karleby, RAÄ 32, Leksbergs socken, Mariestads kommun.

Inledning

Vid utgrävningar av Kapellgärdet vid ån Tidån i Leksbergs sn under åren 1987-1989 framkom betydande lämningar, som kom att ge ny värdefull information om traktens tidiga historia. Förutom spåren av två kyrkobyggnader och en omfattande kyrkogård hittades även resterna av en nedbrunnen klockstapel med nio stensatta stolphåll, vilka bildade en kvadrat om 4x4 m. Även skärvor efter en krossad kyrkklocka hittades.

Den nuvarande klockstapelns uppfördes av Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening 1992, och konstruerades utifrån grävningsfynden och äldre förlagor i Vadsbo härad.

Syfte

Att åtgärda skador och säkerställa klockstapelns inför framtiden samt att bidra till förståelsen för ett av kommunens mest intressanta och tillgängliga arkeologiska besöksmål, Karleby gamla kyrkplats.

Arbetet har utförts av lokala entreprenörer, Jörgen Rånge Knapegårdens Bygg och Hantverk, Björn Frodin TIMMERBJÖRN, Stefan Jonasson SJ Bygghantverk och Byggnadsvård samt medlemmar ur Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening. Arbetet har i huvudsak genomförts under augusti och september 2015.

Bild 3. Märgsprickor och rötskada.

Genomförande

Under årens lopp har klockstapelns stödben blivit ansatta av väder och vind.

Regnvatten har via märgsprickor i virket givit upphov till röta, och de jordsatta delarna har utsatts för markfukt.

Arbetet påbörjades genom att medlemmar ur hembygdsföreningen grävde bort det övre jordlagret och frilade ramverket i betong som stolpändarna var fästade i via intakta galv. vinkeljärn. Hjärtstocken i mitten har ett eget fundament. Grävdjupet varierar mellan 40 och 55cm, och den frilagda ytan 5,3x5,3 m.

Bild 4. Fundamentet är frilagt.

Klockstapelns stödben av furu har en ursprunglig dimension av 9x9 tum. På hörnbenen i NV och SV var rötskadorna så omfattande att endast kärnvirket återstod till en diameter av ca 4,5 tum. Här vidtog ett omfattande arbete att byta ut stora delar av de skadade benen med skarvning i höjd med kyrkklockan. De nya benen är av lärk med hög andel kärna.

De övriga skadade benen rensågades från röta in till kärnan, och upp till ca 70 cm höjd. Därefter försågs de med dropplister av lärk och inkläddes med nya skydd av lärk, vilka närmast kan liknas vid "holkar". Dessa högs i överensstämmelse med de ursprungliga benen till 9x9 tum och spräcktes i två delar och urholkades. Genom att använda spräckning blev skarven i det närmaste osynlig. Delarna skruvades fast, vilket ger bättre möjligheter att syna virkets kondition i framtiden. De kompletterade delarna samt det renhuggna området har strukits med tjära/linolja in- och utvändigt.

Bild 5. Främre benet renhugget intill kärnviket. Hjärtstocken behandlad med trätjära.

Denna metod att byta ut rötskadat virke på klockstapelns stödben med specialhuggna holkar och dropplister fick under arbetets gång en egen benämning, "Karlebymetoden"

Bild 6. Holk tilpassas

För att inför framtiden minska risken för markfukt gjordes också en översyn av dräneringen på platsen. Frånfall ordnades runt betongramen med dränering från både den centrala och den yttre delen och ett nytt dräneringsrör lades till den intilliggande brunnen.

Inga nya arkeologiska fynd har gjorts vid grävningarna under arbetets gång.

Den utgrävda marken under och runt klockstapeln kommer att återfyllas med sten på markduk.

Kontakt har fortlöpande hållits med antikvarie Lisa Ragnarsson, Länsstyrelsen Västra Götalands Län, som informerats om och godkänt de mindre justeringar som uppkommit under arbetets gång.

Timringsarbetet på klockstapeln har slutförts inom utsatt tid.

Bild.7. Två helt nya ben, sju holkar. Återstår påfyllnad av kullersten.

Mariestad, 2015.11.11

Elisabeth Göthberg
Antikvariskt ombud

Truls Wiberg
Ordf. Ullervad-Leksbergs Hbf.

Bild.8.

24 ton handlagda kullersten, ger nu tillsammans med dräneringen möjlighet för luftcirkulation runt benen.